

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКА АКАДЕМІЯ НАРОДНОГО
ГОСПОДАРСТВА
ФІНАНСОВИЙ ІНСТИТУТ

**ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ
ЕКОНОМІКИ
ПЕРЕХІДНОГО ТИПУ**

Збірник наукових праць під редакцією
Юрія С.І., Безгубенко Л.М.

Тернопіль
ІФ
1997

ББК 65.9 (8 УКР) 97
Ф 59

Фінансові проблеми економіки перехідного періоду.
Збірник наукових праць. Колектив авторів. Під
редакцією Юрія С.І., Безгубенко Л.М.- Тернопіль:
ТАНГ.- 1997.- с.

В збірнику розглядаються теоретичні,
методологічні, організаційні проблеми розвитку
фінансів, фінансової політики та фінансового
механізму в умовах постсоціалістичної держави з
економікою перехідного типу.

Для студентів, слухачів магістратури,
аспірантів та викладачів економічних навчальних
закладів, працівників фінансових органів та
податкових адміністрацій.

Відповідальний за випуск Юрій С.І.

Ф 0605010317-085 97
65.9(8УКР)

© Колектив авторів.

09338203

З М І С Т

<i>Шаварина М.П.</i>	
ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	5
<i>Оголь Ц.Г.</i>	
<i>Тимчук О.В.</i>	
ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА І РЕГІОНАЛЬНЕ САМОВРЯДУВАННЯ.....	9
<i>Парісюк Н.В.</i>	
РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	15
<i>Юрій С.І.</i>	
ФІНАНСОВІ СТИМУЛИ ВИРОБНИЧОЇ ТА ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	20
<i>Безгубенко Л.М.</i>	
<i>Гладій О.П.</i>	
ГЕНЕЗИС РОЗДЕРЖАВЛЕННЯ ТА ПРИВАТИЗАЦІЇ В КОНТЕКСТІ РИНКОВИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ.....	32
<i>Алексєєнко Л.М.</i>	
ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ	48
<i>Бескід П.М.</i>	
ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ АКЦІОНЕРНОЇ ФОРМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ	52
<i>Кізима Т.О.</i>	
ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ І ДІЯЛЬНОСТІ СПІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ.....	56
<i>Романків І.Я.</i>	
НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПОСЛУГ НАСЕЛЕННЮ	61
<i>Сичеваяк Л.В.</i>	
<i>Бенч Л.Я.</i>	
ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІ МЕТОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НТП	65
<i>Кізима А.Я.</i>	
ВЕКСЕЛЬ ЯК ЗАСІБ ВИРІШЕННЯ ФІНАНСОВИХ ПРОБЛЕМ ПІДПРИЄМСТВ.....	69
<i>Крисоватий А.І.</i>	
СТАНОВЛЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ	73
<i>Стецько М.В.</i>	
ФІНАНСОВЕ ПЛАНУВАННЯ - ОСНОВНА СТРАТЕГІЯ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ РИНКОВИХ РЕФОРМІ	76
<i>Кириченко О.П.</i>	
ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	80
<i>Гончарук Д.В.</i>	
РОЗВИТОК ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ І УЧАСТЬ У НЬОМУ БАНКІВ	83
<i>Чирка Д.М.</i>	
ВПЛИВ ДИНАМІКИ ВАЛЮТНИХ КУРСІВ НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ	89
<i>Зорій О.Г.</i>	

ПРОБЛЕМИ РИНКУ ПРАЦІ ТА БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ.....	92
<i>Дзюбляк О.В.</i>	
ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ.....	97
<i>Комар В.В.</i>	
ПРО РОЗВИТОК КОНКУРЕНТНИХ ОСНОВ В НОВІЙ БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ.....	100
<i>Радь І.О.</i>	
ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	103
<i>Гарматій Т.О.</i>	
ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ УСТАНОВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я.....	105
<i>Дончиленко Т.П.</i>	
ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ОСВІТИ В УМОВАХ.....	107
ЗАГАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ.....	107
<i>Динкайт О.В.</i>	
МІСЦЕ І РОЛЬ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ РЕЗУЛЬТАТАМИ ВНУТРІВІРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	108
<i>Сафонова Л.Д.</i>	
КАЗНАЧЕЙСЬКА СИСТЕМА КАСОВОГО ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ.....	115
<i>Зорій О.Г.</i>	
НОВІ НАМІРИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ ПОЛІТИЦІ НА ШЛЯХУ ДО РИНКУ.....	126
<i>Кравчук Н.Я.</i>	
ІНТЕГРОВАНІЙ ФІНАНСОВИЙ ПОТІК ТА РОЛЬ ІНОЗЕМНОГО КРЕДИТУ У РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	129
<i>Лвашук І.О.</i>	
ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЇХ МОБІЛІЗАЦІЯ.....	133

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Фінансова політика, як діяльність держави по управлінню фінансами, включає такі складові елементи: податкову й бюджетну політику, політику розвитку підприємництва, вільних економічних зон, соціального забезпечення, соціального захисту громадян та ін. Вона буде ефективною, якщо узгоджується і пов'язується по всіх напрямках. Фінансова політика має певну самостійність і може впливати на економічні процеси, прискорюючи або сповільнюючи їх розвиток. В Україні фінансова політика в значній мірі формується, виходячи зі стану економіки: незбалансованості суспільного відтворення, втрати економічних партнерів і ринків збуту товарів, росту цін, сповільнення процесу приватизації. В цих умовах держава посилює регламентацію фінансових відносин по всіх напрямках управління та централізує значну частину валового національного продукту. Однак таке рішення має негативні наслідки. По-перше, в умовах економічної кризи можливість задоволення все зростаючих потреб держави у фінансових ресурсах зменшуються в зв'язку з скороченням обсягів виробництва, високим рівнем інфляції. Темпи приросту необхідних для фінансування загальнодержавних програм ресурсів випереджують темпи приросту поступлень в централізовані фонди грошових коштів. По-друге, ставлячи на головне місце загальнодержавні інтереси, органи державної влади і управління підпорядковують їм колективні та особисті інтереси, що не сприяє розвитку підприємництва.

Фінансова політика в умовах кризи втрачає стабільність, рішення приймаються з метою досягнення найближчих завдань і, в основному, направлені на усунення негативних наслідків, що виникли в результаті впровадження попередніх законодавчих актів. Нестабільність викликає необхідність часто змінювати фінансові умови: податкові ставки, строки сплати, порядок розрахунків та ін. Нові зміни в законодавстві, що не пройшли достатньо серйозної, тривалої перевірки на практиці, показують свою недосконалість і незавершеність. Ці процеси будуть циклічно повторюватись до встановлення певної стабілізації економіки, а також досягнення високого фахового рівня працівників законодавчих і виконавчих органів.

Фінансова політика передбачає: розробку науково обгрунтованої програми розвитку фінансів, визначення напрямів використання фінансів на перспективу і поточний період, здійснення практичних дій, направлених на досягнення планових завдань.

Стратегія і тактика фінансової політики повинна розроблятися на всіх рівнях: держави, підприємств, організацій, установ.

Першочерговим необхідним елементом проведення стратегічної економічної політики є розробка програми розвитку держави, на основі якої будуть розроблені напрями розвитку фінансів, грошового обігу і кредиту, цін, валютних відносин, фінансового ринку і ін. Ця програма не повинна копіювати зарубіжний досвід, а враховувати історичні умови розвитку нашої

Указами Президента України "Про сплату державного мита за вексельні бланки" від 02.11.93р., "Про випуск в обіг векселів для покриття взаємної заборгованості суб'єктів підприємницької діяльності" від 14.09.94р.

В основному вся нормативна база під використання векселів розроблялася за відсутності їх обігу в Україні. Не маючи належної практики використання векселів, нормативні документи щодо їх запровадження нерідко не стикуються з базовим законодавчим актом.

На Україні відсутній механізм опротестування векселів, незважаючи на чинний Закон України "Про нотаріат". Він не визначає процедури та термінів розглядів спорів з приводу опротестованих векселів.

Вже на початку запровадження векселів в Україні прийдеться зіткнутися з проблемою гарантії їх оплати. Незважаючи навіть на те, що вексель повинен бути акцептований банком, клієнтом якого є векселедавець, за недосконалої нашої вітчизняної банківської системи і системи розрахунків, існує багатократова вірогідність того, що при настанні терміну розрахунку у векселедавця не виявиться на рахунку достатньої суми або коштів взагалі. У такому разі вексель повинен бути опротестований через нотаріат. Навіть при умові, що юристи матимуть достатній досвід у справі опротестування векселів, для векселетримача це не вирішує проблеми.

Платіжний конфлікт між двома суб'єктами вексельного обігу практично буде впиратися у реалізацію обов'язку банкрутства векселедавця. Але для того, щоб визнати юридичну особу банкрутом, згідно з вітчизняним законодавством, необхідно спочатку виставити їй офіційну претензію і чекати на негативну відповідь місяць. Тільки після цього є підстави подати позов в арбітраж, який для розгляду справи теж витратить до місяця, винісши вердикт про занесення неплатежу боржника у картотеку банку. Відповідно, знову є необхідним місяць очікування для того, щоб отримати можливість подати повторний позов в арбітраж для підстави встановлення банкрутства.

Навіть після того, як справу в арбітражі буде виграно, векселетримач мусить взяти на себе зобов'язання щодо реалізації відсудженого майна. Для цього необхідно створити спеціальний комітет, який би протягом певного часу приймав позови інших потерпілих, після чого передавати все майно третій фірмі на реалізацію.

Таким чином, існує ряд об'єктивних і суб'єктивних причин, які перешкоджають широкому розповсюдженню вексельного обігу в Україні: відсутність традицій таких розрахунків у минулому, гіперінфляція, ненасиченість ринку товарною масою, неплатоспроможність багатьох підприємств, тощо. Але всі ці фактори не можуть стати на перешкоді впровадженню векселів як інструменту ринкової економіки у практику вітчизняного підприємництва.

СТАНОВЛЕННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ В КОНТЕКСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Аналізуючи доходи державного бюджету України на 1997 рік, неважко помітити, що надходження по даному податку на додану вартість склали 8456,0 млрд.грн., що відповідає 39% всіх податкових надходжень запланованого бюджету.

Користуючись даними аспектами, певне коло наших економістів-практиків доказують, що податок на додану вартість виконує тільки фіскальну функцію. На нашу думку, це - хибні тлумачення того, що непрямі податки - це основне джерело податкових надходжень до казни держави. Податок на додану вартість, як і спеціфічні акцизи та мито, включаються в ціну товару, тобто наділені властивостями впливати на ціноутворюючі механізми в суспільстві. Але ж із категорією "ціна" тісно пов'язані поняття споживання та доходи. Тобто, регулюючи величину ціни із допомогою податку на додану вартість, можна безпосередньо керувати процесами споживання, а заодно і доходами суб'єктів господарювання, але процес цей повинен проходити не хаотично та спонтанно, а у відповідності до критеріїв економічної ефективності та соціальної справедливості.

Залежність показників економічної ефективності фінансово-господарської діяльності суб'єктів держави від рівня посереднього оподаткування, а особливо від ставок податку на додану вартість не так чітко проявляється та піддається дослідженню та аналізу, як у випадку із прямим оподаткуванням. Причин тут, на наш погляд, декілька. Але головна причина заключається насамперед в тому, що рівень посереднього оподаткування, насамперед величина ставок ПДВ, як основного чинника непрямих податків, впливає не прямо на величину доходів суб'єктів держави, а посередньо, тобто через відповідні проміжні механізми. Функціонування цих механізмів щільно пов'язане із двома основними факторами:

- цінами товарів, що обладаються ПДВ;
- попитом на ці товари, а отже і їх споживанням;

Ці два фактори функціонально взаємозв'язані і піддаються математичній формалізації. Попит виває собою убуваючу функцію від величини ціни, а заодно від величини ставок ПДВ, як одного із чинників ціни. Але зміна попиту і ціни не є прямопропорційними. Іншими словами, попит рівною мірою чутливий до рівня ціни. Дм встановлення залежності змін попиту та ціни застосовується коефіцієнт еластичності, який вимірюється відношенням відносної зміни величини попиту до відносної зміни рівня ціни, що спричинила його.

В залежності від величини коефіцієнта еластичності, розрівняють такі види еластичності попиту:

1. $E_{II} > 1$ - попит є відносно еластичний;

2. $E_H < 1$ - попит є відносно нееластичний;
3. $E_H = 1$ - попит є одинично еластичний;
4. $E_H = 0$ - попит є абсолютно нееластичний;
5. E_{∞} - попит є абсолютно еластичний.

Одним із основних аргументів, з допомогою яких досліджується посередня залежність між рівнем ставок податку на додану вартість та економічної ефективності підприємницької діяльності суб'єктів господарювання виступає і той фактор, що непрямі податки в своїй соціально-економічній суті носять перекладний характер. Тобто, при справлянні податку на додану вартість не завжди платники такого податку виступають фактичними його носіями.

Так, у випадку нееластичного попиту тягар податку на додану вартість повністю перекладається на споживача, а сам факт справляння податку ніяк не відображається на фінансових результатах діяльності суб'єктів господарювання. В даній ситуації податок на додану вартість виступає податком лише на споживання, оскільки його виплати повністю компенсуються виробнику чи бізнесмену відповідним підвищенням цін. Аналогічна нейтральність ПДВ на рівні підприємства може виникати і при надлишкового попиту та наявності регульованих цін. Однак при вільних цінах та еластичному попиті положення міняється і якщо попит обмежує можливості реалізації, то податок на додану вартість перестає бути нейтральним по відношенню до економічної ефективності, а підприємство вимушене адаптуватися до нових умов господарювання. Реалізація продукції по цінах, що забезпечують певну компенсацію платежів ПДВ, стає неможливою, і підприємства та організації стикаються із необхідністю вибору нових комбінацій об'ємів виробництва, реалізації та цін. В Українській економіці 1992-1994 років цей вибір зводився в основному до одночасного підвищення цін та скорочення випуску та абсолютної реалізації. Зараз достатньо ясно, що будь-які спроби попередити подальший спад виробництва приречені на невдачу до тих пір, поки політика державного регулювання суспільного попиту не буде доповнена ефективними заходами по стимулюванню ділової активності підприємств. В системі таких заходів важливе місце повинно бути відведено послабленню податкового пресу на виробників. Адже надмірне підвищення ставок ПДВ приводить до завищення ціни над суспільно-необхідними затратами на виробництво даного продукту, що може привести до порушення закону вартості.

Ступінь відносного реагування попиту на зміну ціни може виражатися одним із наступних імовірних випадків:

1. підвищення ціни за рахунок збільшення ставок ПДВ викликає настільки незначне скорочення попиту, що загальна сума реалізації зростає: зростають і відповідно, або залишаються стабільними доходи суб'єктів господарювання (нееластичний попит);

2. підвищення ціни цілком компенсується відповідним зменшенням попиту, так що загальна виручка залишається незмінною (попит є відносно нееластичним, або одинично еластичний);

3. підвищення ціни за рахунок збільшення ставок ПДВ приводить до такого пониження попиту, що викликає загальне зменшення виручки та погіршення показників економічної ефективності (попит може бути або відносно, або абсолютно еластичний).

З точки зору парето - оптимальних критеріїв становлення податку на додану вартість, найбільш сприятливими є існування першого та другого випадків, коли за рахунок перекладання податку на додану вартість показники економічної ефективності не змінюються із підвищенням ставок цього податку. Для продавця це той ідеальний випадок, коли він лише авансує сплату податку при оплаті матеріальних та привірюваних до них затрат, а потім цілком повертає сплачену в якості авансу суму за рахунок споживачів товарів, що оподатковуються податком на додану вартість.

У реальних економічних ситуаціях найбільш поширеними є співіснування другого та третього випадків, коли значення еластичності може бути меншим за одиницю, рівним одиниці або більшим за одиницю. Відповідно, тягар податку у різних пропорціях розподіляється між продавцем і покупцем. А це означає, що в міру збільшення ставок податку на додану вартість та утрудненням його перекладання на кінцевих споживачів, підвищується еластичність попиту і показники економічної ефективності будуть погіршуватися.

Це наводить на думку, що коли витрати держави складають значну частину ВВП, державний бюджет зводиться із великим дефіцитом і уряд заінтересований, проводячи свої перетворення, в якомога більшому збиранні податків, але без придушення активності підприємницької діяльності, (а якраз така ситуація склалася в Україні при переході до ринкових відносин) податкові реформи повинні бути направлені на оптимальне поєднання ставок податку на додану вартість, ставок податку на прибуток та ставок податку на майно, причому ставки ПДВ повинні бути невисокими, на рівні 15 відсотків.

На майбутнє, коли видатки держави, включаючи трансферні платежі, будуть докриватися сумою податків, що менша граничного рівня допустимої суми (це характерно для нормального функціонування ринкової економіки) роль податку на додану вартість можна підвищувати збільшенням ставки. Цей процес буде вписуватися в ідею нейтралізації податків та посилення непрямого оподаткування, що позначалися на діючих сьогодні фіскальних структурах світової практики.